

ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

ISSN [2663-0265](#) (print) ISSN [2663-0273](#) (online)

Journal home page: <https://fp.dp.ua/index.php/FIP>

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Віталій Вікторович Мудраков

Кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії і соціально-гуманітарних наук, Хмельницький національний університет, вул. Інститутська, 11, Хмельницький, 29016, Україна,
Стипендіат Палати депутатів федеральної землі Берліну та Інституту філософії, історії літератури, науки й техніки, Берлінський технічний університет

E-mail: vitaly.mudrakov@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5788-1289>

УДК: 2-4/5:[616.921.5:578.834]-036.21

Vitalii Mudrakov

PhD in Philosophy, Associate Professor, Khmelnytsky National University, 11, Instytut's'ka str., Khmelnytskyi, 29016, Ukraine,
Fellow of the Chamber of Deputies of the Federal State of Berlin and Institute of Philosophy, History of Literature, Science and Technology, Berlin Technical University

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ РЕЛІГІЙНОЇ ФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСНОЇ ХВОРОБИ (COVID-19)

Received 03 June 2021; revised 29 June 2021; accepted 05 July 2021

DOI: 10.15421/352103

Анотація

Стаття має оглядовий характер і покликана дати загальне уявлення про функціональність релігії в період початку пандемії у світі та Україні. Зрізом пояснення функціональності релігії є масово-психологічний вплив. Матеріал напрацьовано в рамках виконання проєкту «Соціальна функціональність релігії в умовах масштабних небезпек: ідейно-теоретичний та практичний виміри» за державним реєстраційним номером: 0121U109446.

Ключові слова: лімінальна фаза, «ритуал переходу», функціональність релігії, комунікація, загальна регуляція психодинаміки суспільства; функція інтеграції масових настроїв; функція мобілізації на масові дії; функція циркуляції психоформуючої інформації.

Some features of religious functionality during the Coronavirus pandemic (COVID-19)

Abstract

The article is an overview and aims to give a general idea of the functionality of religion at the beginning of the pandemic in the world and in Ukraine. The author defines liminality as a key characteristic of the context. The positive possibilities of overcoming the liminal phase are pointed out first of all: the functional possibilities of religion in the modern world. Having identified the specifics of positioning (some leaders/communities) in the phase of liminality – in a state of “transition” (“ritual of transition”), the author outlines the constructive impulses of religious communication, which contain positive cultural, social and psychological-therapeutic functionality. A slice of the explanation of the functionality of religion is the mass psychological influence: the general regulation of psychodynamics of society; integration of mass sentiments; mobilization for mass action; circulation of psycho-forming information. The key sources of the article are the means and methods of this influence, which are transformed into communication resources: the reactions of the church-religious establishment, which are decorated with appeals, messages, recommendations or statements, as well as their reception in the media. The author emphasizes the constructive qualities of the communicative and regulatory functionality of religion and concludes about its special role in the processes of social stability in times of global danger. It is noted that religious positioning cannot be excluded from the construction of constructive models of communication. The material was developed in the framework of the project “Social functionality of religion in conditions of large-scale dangers: ideological, theoretical and practical dimensions” under the state registration number: 0121U109446.

Key words: liminal phase, “ritual of transition”, functionality of religion, communication, general regulation of psychodynamics of society; mass sentiment integration function; mass mobilization function; function of circulation of psychoformative information.

Постановка проблеми та аналіз публікацій.

У грудні 2019 року в місті Юхань, що знаходиться у Китаї, було зафіксовано «вірусну пневмонію», причину якої не могли пояснити [“New-type coronavirus causes” 2019]. 9 січня китайське відділення Всесвітньої організації охорони здоров'я (WHO) заявило, що йдеться про новий вірус – коронавірус (SARS-CoV-2). Інфекція поширювалася стрімко по всьому Китаю. 21 січня було зафіксовано перший випадок у США, а 24 січня Франція заявила про три виявлених випадки у своїх громадян, котрі повернулись із туристичної подорожі з міста Юхань. 30 січня генеральний директор Всесвітньої організації охорони здоров'я (WHO) оголосив епідемію «public health emergency of international concern (PHEIC)» [Timeline of WHO's response to COVID-19 2020] (надзвичайною ситуацією в галузі охорони здоров'я міжнародного значення), яка вимагає запровадження певних запобіжних заходів. 11 березня Всесвітньою організацією охорони здоров'я (WHO) ситуація була прокваліфікована як пандемія, тобто тільки у середині березня – два місяця по тому, як було виявлено новий коронавірус. Поширення коронавірусної хвороби в Україні зафіксовано 3 березня 2020 року, коли підтвердився перший випадок в Чернівецькій області [“Коронавірус: в Україні” 2020]. Більшість країн Європи обмежили в'їзди та виїзди, відкриті заходи, концерти, богослужіння за великої кількості людей, спортивні змагання. Школи, магазини та ресторани почали закриватися – Lockdown загострювався. Життя з площ, вулиць, університетів та крамниць перемістилось у приватні обмежені простори. Зміна темпів та способу звичної життєдіяльності викликала щонайменше бінарну реакцію: незадоволені протестують апеляціями до обмеження прав та свобод, а прихильники апелюють до основ здорового глузду та безпеки. Світ виявився на межі свободи та безпеки. Так, сучасні теоретики кризи визначають ці процеси категорією «переходу»: «Обмеження пересування, вимога носити маски та соціальне дистанціювання вселяють певне уявлення солідарності та рівності, яке нагадує лімінальну фазу ритуалу переходу» [Pezzoli-Olgiati & Höpflinger 2020: 18]. Ця теза фіксує стан у якому опинилося людство – стан межовості. Усі заборони та поведінкові строгості створюють враження про нібито

якийсь релігійний ритуал, виконуючи який вдається легко обійтися або й узагалі оминати важкі наслідки смертоносної біди: успіх залежить від кожного, але він досяжний тільки разом. Втім, перехід може здійснитися й іншим шляхом, зовсім протилежним, що залежить від імпульсів мінливості та пояснює власне специфічну складність лімінальності фази. Важливо, що сучасні богослови рефлексують над цією особливістю, наголошуючи, що «цей переломний час можна розглядати, як кризу, як виклик і як можливість – все залежить від нас» [Санніков 2020]. У цій точці дуже важливим постає аналіз реакцій та проєкцій таких комплексів культуро- та соціотворчості, які відповідають за світоглядну компоненту мотивації та її корекцію, зокрема – релігійні фактори, котрі мають потенціал швидкої дії у межах великих та малих груп. Під реакціями та проєкціями я розумію ті засадничі імпульси церковно-релігійного істеблішменту, котрі мають реальний вплив на поведінку і діяльність своїх adeptів, що йде у розріз із прийнятим «ритуалом переходу», створюючи в суспільстві атмосферу напруги, або функціонує на підкріплення цього «ритуалу».

У дослідницькому фокусі розвідки, отже, стоїть конструктивна якість комунікативної та регулятивної функціональності релігії, що, у свою чергу, виказує дослідницьку мету: визначивши специфіку позиціонування (окремих лідерів/спільнот) у фазі лімінальності, тобто у стані «переходу», окреслити конструктивні імпульси релігійної комунікації, котрі містять позитивну культурно-соціальну та психолого-терапевтичну функціональність.

Важливо загострити увагу на тому, що фактично ключовими джерелами цієї розвідки є засоби та способи згаданого впливу, що перетворюються на комунікаційні ресурси, котрі так чи інакше каналізуються медіа. Тому в обґрунтуваннях функціональності релігії головним орієнтиром в відборі інформації була її доступність, розповсюдженість і резонансність у співвідношенні із мірою впливу. Втім, звісно, не могло обійтися й без теоретико-методологічних розробок релігієзнавчої думки. Так, у цьому сенсі головними орієнтирами є напрацювання українських релігієзнавців, зокрема це монографії «Функціональність релігії» [Виговський 2004] Л.Виговського, «Релігійна комунікація у контексті масової

культури» М.Петрушкевич [Петрушкевич 2018] та «Функціональність релігії: український контекст» [Колодний і Филипович 2017] колективу авторів за редакцією А.Колодного та Л.Филипович. З останньої праці особливо важливими для нашого контексту видаються матеріали А.Арістової щодо «Особливостей релігійної комунікації та сучасних трансформації комунікативних функцій релігії».

Не менш важливими стали окремі міркування як українських, так і європейських інтелектуалів, котрі розмірковують над роллю релігії у час пандемії (Я.Ел-Менуар, «*Чи втратила релігія значення в корона-кризі?*») [El-Menouar 2020] і межами індивідуальної свободи (Я.Ел-Менуар, «*Ще тут моя свобода, чи вже ні?*») [El-Menouar 2020] з позиції етики чи теології (С.Санніков, «Криза – не двері, а вікно. *Світ після Пандемії*», М.Черенков «Баланс зміститься від ускладнення до простоти. *Світ після Пандемії*» [Санніков 2020], [Черенков 2020], У.Кьортнер «Більше не системно релевантні: теологія та церква в модусі корона-кризи. *Світ після Пандемії*» [Körtner 2020]).

Виклад основного матеріалу.

Релігійна комунікація та регулювання – вельми специфічний феномен. Так, сучасні релігієзнавці пояснюють його «[...] як систему, в межах якої здійснюється обмін релігійною (релігійно-значущою) інформацією, так і самий процес обміну такою інформацією, і способи взаємодії, за допомогою яких вона створюється, транслюється, отримується і зберігається для наступних поколінь. Важливо, що релігійна комунікація постає як безпосереднє втілення діалогічної сутності релігії. Певно, що жодна інша форма суспільної свідомості не містить діалогізм як фундаментальну засаду свого функціонування, де комунікація “є субстанційно первинною по відношенню до будь-якої парадигми”» [Колодний і Филипович 2017: 259]. Тобто усі складники релігійного комплексу так чи інакше мають комунікаційне призначення і націлені на встановлення та розвиток різних зв'язків між людьми – з одного боку, з іншого – між віруючими та трансцендентним. Така специфіка виказує різні площини комунікації, котрі у теоретичних розробках презентуються поняттями «горизонтальна та вертикальна комунікації» [Колодний і Филипович 2017: 260] відповідно. Очевидним є те, що в орбіті інтересу цієї розвідки знаходиться

передовсім горизонтальна комунікація, в межах якої виділяють, принаймні, три відмінні складові: «(1) комунікація з одновірцями (звична, повсякденна, відкрита, психологічно комфортна); (2) комунікація з духовенством, кліром (ритуалізована, врегульована нормами особливого релігійного етикету, передбачає особливі форми взаємодії й спілкування, неприпустимі щодо пересічних одновірців); (3) комунікація з іншовірними (нерідко напружена, навмисно обмежувана, агональна, психологічно дискомфортна, конфліктна)» [Колодний і Филипович 2017: 262]. Згадана очевидність про інтерес до горизонтального виміру релігійної комунікації зумовлена високою значущістю свого прикладного характеру: специфіка створення соціально-конструктивної/деструктивної атмосфери. Тобто особливості подачі соціальних настанов та їх реальне відтворення, вираженість ідентично-конфесійного позиціонування і, зрештою, якість реакцій на реальні виклики та їх ціннісно-практичні інтерпретації визначають стан і динаміку метаморфоз суспільної настроєвості.

Наголосимо, що описані процеси релігійної комунікації у горизонтальному вимірі за звичайних умов будуються за усталеною традицією та певними канонами на визначених хронотопі та проксеміці: організації простору, часу, місця комунікативного процесу, порядку розміщення суб'єктів комунікації. У час пандемії більшість з цих онтологічних завдань у площині горизонтальної комунікації перебирають на себе медіа. Себто медіа сьогодні вже не є просто посередником, котрий виконує функцію сполучної ланки між надсилачем інформації та її отримувачем [Croteau 2003: 6-7], а постають сукупністю засобів зберігання, передавання і відтворення інформації, які утворюють штучний простір комунікації зокрема і середовище існування людини загалом [Батаєва 2017: 29]. Отже, з плином розвитку медіа та «експансії глобальної комунікації» «[...] змінюються всі базові параметри релігійного комунікативного простору: дистанція, щільність, проникність, однорідність, інтенсивність циркуляції комунікативних потоків, тощо; він втрачає статичність і традиційну конфігурацію, піддається структурним і динамічним змінам і деформаціям» [Колодний і Филипович 2017: 268]. Сакральнo-символічне сприймається як умовно-схематичне, що не просто відбивається

на релігійних практиках, але й змінює уявлення про саму релігію, а головне – уявлення про її соціальну структурованість і завдання. Так, сучасний протестантський теолог У.Кьортнер наголошує, що це стане подальшим «тригером для секуляризації та приватизації релігії в західних суспільствах» [Körtner 2020]. Усі ці фактори посилюють й без того динамічну зміну психології колективного мислення, а відтак і зокрема – особливості горизонталі релігійної комунікації.

Далі: до огляду, отже, постає ціннісно-конструктивний контент горизонталі релігійної комунікації як масово-психологічна функція, урамлена «медійною онтологією» в умовах пандемії. Тож виходячи із усталеної в релігієзнавчому дискурсі тези про те, що «релігійні засоби масової комунікації, як і будь-які інші види ЗМК, об'єктивно перебирають на себе специфічні масово-психологічні функції» [Колодний і Филипович 2017: 281], обіпремося на запропоновану диференціацію функцій для презентації їх потенціалів для формування соціально-відповідального нарративу. А саме йдеться про функцію «загальної регуляції психодинаміки суспільства; функцію інтеграції масових настроїв; функцію мобілізації на масові дії; функцію циркуляції психоформуєчої інформації» [Колодний і Филипович 2017: 281].

(1) Сутність першої функції – *загальної регуляції психодинаміки суспільства* – розуміється як здатність породжувати, опановувати і усвідомлювати емоційні та мотиваційні сили. Й тут одразу зринає приклад практичних порад з емоційної та духовно-практичної регуляції Свідків Єгови. Від початку пандемії на їхньому сайті *jw.org* публікується інформація про те, як зберігати спокій в таких ситуаціях та дбати про своє здоров'я. Зокрема, йдеться про відеоматеріали за темою «*Епідемія. Прості поради на складні часи*».

Разом з тим – ця функція об'єктивує стан розуму як можливість регуляції поведінки. У практичному вимірі ця теоретична конструкція презентується виваженою розсудливістю, яку в різний спосіб артикулюють лідери чи відповідальні особи. Так, вельми показовою у цьому сенсі є позиція першого серед рівних у православному світі – Вселенського патріарха Варфоломія. Реакцією на виклик пандемії стало його послання вірним: «*Послання Святійшого*

Вселенського Патріарха Варфоломія до церковної громади щодо пандемії коронавірусу». Текст послання починається з опису нинішнього стану проблеми, а саме: з усвідомлених небезпек для сучасника; наголошується на «безпрецедентних умовах, випробування, яке ми переживаємо як людська раса, через глобальну загрозу, яку представляє пандемія коронавірусу, відома як Covid-19» [Патріарху Варфоломаіу 2020], а тому «Слово Церкви, Матері-Церкви, не може бути відсутнє, тому що це слово, як показує досвід століть: євхаристійне, дидактичне, підтримуюче і втішене» [Патріарху Варфоломаіу 2020]. Ці тези вказують на раціональність тактики дій в критичний момент, яка виходить із усвідомлення місії церкви «бути поводитирем та підтримкою». Такі характеристики принагідно законстатувати й у інших православних спільнотах, зокрема в ПЦУ, а саме в «*Практичних настановах для єпископату, духовенства і вірних у зв'язку з пандемією коронавірусної хвороби (COVID-19)*», через які врегульовується питання релігійної життєдіяльності спільноти, зокрема інтерпретацією світоглядної настанови: «сприймати викликані поширенням хвороби зміни та обмеження як аскетичний подвиг стриманості та самообмеження від спілкування (затвору) [...]» [“Практичні настанови для єпископату, духовенства і вірних...” 2020]. Тож виважена й раціональна констатація проблеми із опертям на духовно-історичний досвід та позитивну якість регулятивних механізмів створюють контекст упевненості та правильності дій.

Дуже символічно констатацію проблеми презентував Папа Франциск: «Тепер, коли перебуваємо серед розбурханого моря, благаємо Тебе: Прокинься, Господи!», зазначаючи, що початком віри є «пізнати, що потребуємо спасіння». Ці слова пролунали в проповіді Папи на показово порожній площі під час позачергового благословення «*Urbi et Orbi*» [Urbi et Orbi, 2020], котре супроводжувалося Найсвятішими Тайнами, та молитвою за припинення пандемії.

Не без вагань та пошуку різних обґрунтувань причин появи нової хвороби і визнання усієї серйозності ситуації багато мусульманських духовних лідерів оголосили, що свої рішення щодо ведення релігійного життя будуть приймати відповідно до позиції Всесвітньої організації охорони здоров'я (WHO)

й розгортанню ситуації загалом [Hanna 2020], підтверджуючи свою позицію закриттям Мекки для паломників. Показовим у цьому сенсі є аналітичні дослідження впливу заяви богословів дуже авторитетного Єгипетського університету Аль-Азхар на весь мусульманський світ, де висновується про усвідомлення всієї загрози, а також про перипетії та складнощі погодження позиції слідування обмеженням щодо колективних зборів релігійних служінь на усіх рівнях релігійної та політичної ієрархії, незважаючи на які, мусульмани долучаються до заходів безпеки [Brown 2020].

(2) Виконання функції загальної регуляції психодинаміки суспільства готує ґрунт для функції мобілізації на масові дії, тобто дотримання встановлених вимог і забезпечують інтеграцію масових настроїв, їх єдність під знаменником спільної відповідальності. Згадане послання патріарха Варфоломія добре у виразності це: «Це час індивідуальної та соціальної, колективної, відповідальності. [...] де б ви не знаходилися, я закликаю вас з точністю і терпінням реагувати на всі важкі, але необхідні, заходи, вжиті службами охорони здоров'я і державами. Все робиться для того, щоб захистити нас, для загального блага, щоб обмежити поширення вірусу. Тому наше звільнення від його страждань повністю залежить від нашої співпраці» [Πατριάρχου Βαρθολομαίου 2020].

Безперечно позитивним моментом у виконанні функції колективної мобілізації є заклик науковців Папської Академії Наук та Папської Академії Соціальних Наук щодо «формування глобальних взаємозв'язків й допомоги всім, незважаючи на кордони» [“A Statement by the Pontifical Academy” 2020]. Тобто попри необхідність дотримання усіх вимог «ритуалу переходу» треба тільки збільшувати масовість транскордонних потоків товарів, послуг, ідей і грошей аби створювався фундамент підтримки і «захисту бідних та найбільш уразливих людей» [“A Statement by the Pontifical Academy” 2020]. Тож мобілізація на дії та інтеграція масових настроїв взаємопотенціюють один одного, постаючи можливістю виключно спільного подолання цієї хвороби. Втім, їх прояв може бути дуже різноманітним. Так, наприклад, на знак жалоби всіх постраждалих від коронавірусу, а також на знак вдячності медичним працівникам за жертовну працю, Святий Престол, як

зазначає в комюніке Ватиканський прес-центр, приєднувався до «ініціативи італійських мерів приспустити стяги» зі своїм жовто-білим прапором, щоб виразити «близькість з постраждалими від пандемії в Італії та в усьому світі, з їхніми сім'ями й тими, що великодушно борються, аби її подолати [Духович 2020].

Предстоятель УГКЦ пішов іще далі у закликах до мобілізації дій та інтеграції суспільства, звернувшись до бізнесменів: «Я закликаю вас вкласти ваші гроші в найкращу інвестицію – порятунок і захист людського життя. Якщо ви сьогодні відчуєте соціальну відповідальність бізнесу, будьте певні, свої відсотки ви отримаєте. Це відсотки, які не дасть жоден банк і жодна акція. Вони дадуть вам надію на життя вічне і залишаться у ваших руках навіть після вашої смерті» [Блаженніший Святослав 2020].

З-поміж різноманітності перших реакцій у мусульманському світі конструктивністю в процесі мобілізації та інтеграції настроїв та дій виокремлюється рішення голови Міжнародного союзу мусульманських вчених Юсуфа аль-Карадаві в Катарі, котрий видав фетву, тобто богословсько-правове роз'яснення для практичних дій в специфічних умовах, дозволяючи мусульманам молитися в своїх будинках, а не відвідувати служби в мечетях [Hanna 2020].

Важливим у цьому елементі горизонтальної комунікації є предметно-релігійне тлумачення співвідношення понять «безпека» і «свобода», котре в час пандемії набуло взаємозаперечувальних конотацій: «Можливо, дехто з вас відчував, що ці рішучі заходи недооцінюють або підривають віру. Але те, що поставлено на карту, це не віра, а віруючі, це не Христос, а наші християни, Це не Богослов, це ми, люди» [Πατριάρχου Βαρθολομαίου 2020], – пояснює патріарх Варфоломій. Себто наша свобода має осмислюватися рамками любові до ближнього, відповідальність за нього. Тому, користуючись формулюванням згаданих вже науковців Папської академії, інтеграція забезпечується «поширенням солідарності та співчуття»: «Вірус вчить нас, що ми не можемо користуватися свободою без відповідальності та солідарності. Свобода, відокремлена від солідарності, породжує чистий та руйнівний егоїзм. Ніхто не може досягнути успіху наодинці. Пандемія COVID-19 – це можливість

усвідомити, наскільки важливі добрі стосунки у нашому житті» [“A Statement by the Pontifical Academy” 2020].

(3) Такі тлумачення посилюють контекст упевненості та укріплюють вірян в єдності, що дозволяє *циркулювати психоформуючій інформації*, а відтак посилювати надію. У цьому випадку значним посиленням формування позитивних якостей «суспільної психеї» є сподівання, зокрема, на науку: «Ми відчинемо цей період як шлях у пустелі, щоб безпечно досягти Обіцяної землі, коли наука, благодаттю Божою, виграє битву з вірусом» [Патріарху Варфоломаїу 2020], – висловлює сподівання Вселенський патріарх Варфоломій. У цьому ж руслі сформульована «Заява Папських Академій», де ключовою є теза про «підтримку науки та наукових спільнот» [“A Statement by the Pontifical Academy”, 2020].

Яскравим прикладом духовно-терапевтичного стимулювання циркуляції позитивної психоформуючої інформації стала реакція Православної Церкви України. Цитуються слова митрополита Епіфанія так: «Церква завжди зі своїм народом, навіть у найскладніші часи. Приміщення, які є в моєму розпорядженні як митрополита, при необхідності будуть надані для прийому хворих. Тому найближчими днями вони будуть підготовлені, щоб у разі необхідності прийняти тих, хто потребує обстеження або лікування. Так ми будемо робити скрізь, де є можливість і потреба, в єпархіях по всій Україні» [Худякова 2020]. Ба більше, зовсім невдовзі було додано, що почалося виробництво антисептичних засобів за рецептурою Всесвітньої організації охорони здоров'я (WHO) і перша партія вже розіслана для найбільш нужденних і незахищених категорій населення. Важливо, що ідею про «перетворення храмів на лікарні» підтримала інша українська церква – греко-католицька, яка теж сповістила про готовність до таких дій: «Як за часів Майдану, коли греко-католицькі храми та монастирі відчинилися і перетворилися в лікарні, на підпільні шпиталі, так, якщо буде потрібно, весь церковний простір стане шпиталями, де ми будемо разом із вами рятувати людські життя» [Блаженніший Святослав 2020], – заявив глава УГКЦ Святослав.

Вельми своєрідним, чи сказати б показово дисциплінарним, є приклад горизонтальної функціональності релігії в психоформуванні

соціуму з ісламського світу. З притаманною для нього особливістю державно-церковних відносин циркуляція підтримувалась тезою про те, що поширення чуток про вірус є «зрадою релігії і нації» [Brown 2020], – заява міністра Міністерства релігійних об'єктів Єгипту, яка циркулює в аналітичних розвідках. А фахівці з ісламського права наголошували, що «дотримання превентивних заходів від коронавірусу є релігійним обов'язком» [Brown 2020].

Висновки.

Отже, найперше висновуємо про те, що якість комунікативної та регулятивної функціональності релігії в періоди таких глобальних небезпек як пандемія ефективно досліджувати з позиції масово-психологічного впливу. Ця ефективність презентується передовсім можливістю швидкої об'єктивації конструктивних чи деструктивних реакцій та їхніх ціннісних проєкцій в процесі корекції суспільної свідомості. Це актуалізує дослідницький інтерес у сфері соціальної відповідальності та можливості адаптивного потенціалу доктринальних змін різних релігій у дуже специфічному стані: можливостей, викликів і загроз – лімінальній фазі, котра до всього ускладнюється новою «медійною онтологією» в організації власне релігійної комунікації. Тож диференціація масово-психологічної функціональності створює контексти-параметри для окреслення імпульсів релігійної комунікації, котрі мають позитивний культурно-соціальний та психолого-терапевтичний ефект:

(1) наведені приклади як певні якості впливу релігії вказують ефективні елементи функції *загальної регуляції психодинаміки суспільства*: часові – вчасність реагування, але неспішність висновків; змістові – усвідомленість та трактування проблеми власним (релігійним) контентом, але в контексті досліджень компетентних організацій (в цьому випадку – WHO); синхронні – (міжрелігійна чи міжконфесійна) солідарність, але не «сліпе наслідування»;

(2) функції *мобілізації на масові дії та інтеграція масових настроїв* свою ефективність в руслі позитивних впливів виповнюють тільки під спільним знаменником відповідальності. В умовах «ритуалу переходу» стимуляція *колективної мобілізації* має проявлятися в інших сферах як запорука балансу, а вдала реалізація із максимальним показниками забезпечує

інтеграцію масових настроїв в як вдалий зразок результату, що виказує ефективність цих функцій в світлі взаємопотенціювання: впевненість у єдності. У такий спосіб проявляється розуміння «безпеки» та «свободи» не як спекулятивно взаємозаперечувальних понять, а як балансу в спільній відповідальності;

(3) ефективність функції циркуляції психоформуючої інформації презентується в наведених прикладах апеляцією до однієї з найбільш прогресивних сфер людської діяльності – науки як засобу підтримувати атмосферу конструктивності та вселяти надію. Стимуляція циркуляції психоформуючої

інформації ефективна й через підтримку звичайного нарративу про готовність допомогти «тут і зараз», а в окремих випадках й формулою заборон/вказівок, якщо такі корелюються з релігійними догмами.

Висновуємо про те, що релігійна комунікація в горизонтальному вимірі в період кризових періодів таких як пандемія Covid-19 відіграють особливо важливу роль регулювання соціальних процесів та суспільної стабільності. Наведені приклади це ті складники релігійного позиціонування, котрі слугують матеріалом для окреслення (теоретичної побудови) конструктивних моделей комунікації загалом.

Бібліографічні посилання

- A Statement by the Pontifical Academy of Sciences and the Pontifical Academy of Social Sciences. (2020). *The Vatican, Casina Pio IV*. March 20, 2020 Retrieved from <http://www.pass.va/content/scienze-sociali/en/events/2019-23/coronavirus.html>
- Brown, Nathan J. (2020). *Egypt's religious institutions are taking serious, but also uncertain, steps to fight the coronavirus pandemic*. March 27, 2020 Retrieved from <https://carnegie-mec.org/diwan/81379?utm>
- Croteau, David; Hoynes, William (2003). *Media/Society: Industries, Images, and Audiences* (en). Pine Forge Press.
- El-Menouar, Yasemin (2020). *Es geht doch hier um meine Freiheit – oder etwa nicht? Wie uns Corona spaltet – und auch eint*. März 5, 2021 Abgerufen von <https://blog.vielfaltleben.de/2021/03/05/es-geht-doch-hier-um-meine-freiheit-oder-etwa-nicht/>
- El-Menouar, Yasemin (2020). *Hat Religion in der Corona-Krise an Bedeutung verloren?* Juni 17, 2020 Abgerufen von <https://blog.vielfaltleben.de/2020/06/17/hat-religion-in-der-corona-krise-an-bedeutung-verloren/>
- Hanna, Andrew (2020). *What Islamists Are Doing and Saying on COVID-19 Crisis*. May 14, 2020 Retrieved from <https://www.wilsoncenter.org/article/what-islamists-are-doing-and-saying-covid-19-crisis>
- Körtner, Ulrich (2020). *Nicht mehr systemrelevant: Theologie und Kirche im Corona-Krisenmodus*. May 5, 2020 Abgerufen von <https://zeitzeichen.net/node/8315>
- New-type coronavirus causes pneumonia in Wuhan. (2019, Січень 9). *Xinhua*. Retrieved from www.xinhuanet.com.
- Pezzoli-Olgiati, D.; Höpflinger, A.-K. (Hrsg.). (2020). *Religion, Medien und die Corona-Pandemie: Paradoxien einer Krise*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG.
- Timeline of WHO's response to COVID-19. (2020). *World Health Organization*. June 29, 2020 Retrieved from <https://www.who.int/news-room/detail/29-06-2020-covid-timeline>
- Urbi et Orbi (2020, March 27). Sample Urbi et Orbi search on OVIDSP [Video file]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=iCONID8PEOo>
- Πατριάρχου, Βαρθολομαίου. (2020). Μήνυμα του Παναγιωτάτου Οικουμενικού Πατριάρχου Βαρθολομαίου προς το πλήρωμα της Εκκλησίας για την πανδημία από τον Κορονοϊό. *Οικουμενικού ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ*. March 18, 2020 Retrieved from <https://ec-patr.org/minima-pros-to-pliroma-tis-ekklisias-gia-tin-pandimia/>
- Батаєва, К. (2017). *Соціальна візуалістика і медіа-візуальність*. К.: Кондор.
- Блаженніший, Святослав (2020). Святослав Блаженніший: «Якщо буде потрібно увесь церковний простір стане шпиталями». *ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС Української Греко-Католицької Церкви*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://news.ugcc.ua/video/blazhenn%D1%96shiy_

svyatoslav_zvernuvsya_do_medik%D1%96v_yakshcho_bude_potr%D1%96bno_uves_tserkovniy_prost%D1%96r_stane_shpityalami_89028.html

Виговський, Л.А. (2004). *Функціональність релігії: природа і вияви*. К.: НАН України; Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди; Хмельницький: Хмельницький ун-т управління та права.

Духович, С. (2020, Березень 27). Святий Престол в жалобі з Італією та з усім світом. *Vatican News*. Взято з <https://www.vaticannews.va/uk/vatican-city/news/2020-03/svyatyj-prestol-v-zhalobi-z-italiyeyu-ta-z-usim-svitom.html>

Колодний, А.; Филипович, Л. (за ред.). (2017). *Функціональність релігії: український контекст*. К.: УАР.

Коронавірус: в Україні є перший хворий. (2020, Березень 3). *BBC News Україна*. Взято з <https://www.bbc.com/ukrainian/news-51633732>

Петрушкевич, М.С. (2018). *Релігійна комунікація у контексті масової культури*. Острого: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія».

Практичні настанови для єпископату, духовенства і вірних у зв'язку з пандемією коронавірусної хвороби (COVID-19) доповнені відповідно до рішень Священного Синоду від 24 березня 2020 року. (2020). *ПЦУ*. Квітень 9, 2020 Взято з <https://www.pomisna.info/uk/vsi-novyny/praktychni-nastanovy-dlya-epyskopatu-duhovenstva-i-virnyh-u-zv-yazku-z-pandemiyeyu-koronavirusnoyi-hvoroby-covid-19/>

Санніков, С. (2020). С. Санніков: «Криза – не двері, а вікно». Світ після Пандемії. *Благовісник*, 2. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.blag.org.ua/2tserkva_i_sypilstvo/2020_02_14.html (дата звернення 01.06.2021)

Худякова, О. (2020, Квітень 2). *Релігія і пандемія: як церква в Україні реагує на коронавірус*. Отримано з <https://www.slovoidilo.ua/2020/04/02/statija/suspilstvo/relihiya-pandemiya-yak-cerkva-ukrayini-reahuye-koronavirus>

Черенков, М. (2020). М. Черенков: «Баланс зміститься від ускладнення до простоти». Світ після Пандемії. *Благовісник*, 2. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.blag.org.ua/2tserkva_i_sypilstvo/2020_02_14.html (дата звернення 01.06.2021)

References

A Statement by the Pontifical Academy of Sciences and the Pontifical Academy of Social Sciences. (2020). *The Vatican, Casina Pio IV*. March 20, 2020 Retrieved from <http://www.pass.va/content/scienzesociali/en/events/2019-23/coronavirus.html>

Brown, Nathan J. (2020). *Egypt's religious institutions are taking serious, but also uncertain, steps to fight the coronavirus pandemic*. March 27, 2020 Retrieved from <https://carnegie-mec.org/diwan/81379?utm>

Croteau, David; Hoynes, William (2003). *Media/Society: Industries, Images, and Audiences* (en). Pine Forge Press.

El-Menouar, Yasemin (2020). *Es geht doch hier um meine Freiheit – oder etwa nicht? Wie uns Corona spaltet – und auch eint*. März 5, 2021 Abgerufen von <https://blog.vielfaltleben.de/2021/03/05/es-geht-doch-hier-um-meine-freiheit-oder-etwa-nicht/>

El-Menouar, Yasemin (2020). *Hat Religion in der Corona-Krise an Bedeutung verloren?* Juni 17, 2020 Abgerufen von <https://blog.vielfaltleben.de/2020/06/17/hat-religion-in-der-corona-krise-an-bedeutung-verloren/>

Hanna, Andrew (2020). *What Islamists Are Doing and Saying on COVID-19 Crisis*. May 14, 2020 Retrieved from <https://www.wilsoncenter.org/article/what-islamists-are-doing-and-saying-covid-19-crisis>

Körtner, Ulrich (2020). *Nicht mehr systemrelevant: Theologie und Kirche im Corona-Krisenmodus*. May 5, 2020 Abgerufen von <https://zeitzeichen.net/node/8315>

New-type coronavirus causes pneumonia in Wuhan. (2019, January 9). *Xinhua*. Retrieved from www.xinhuanet.com.

Pezzoli-Olgiati, D.; Höpflinger, A.-K. (Hrsg.). (2020). *Religion, Medien und die Corona-Pandemie:*

- Paradoxien einer Krise*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG.
- Timeline of WHO's response to COVID-19. (2020). *World Health Organization*. June 29, 2020 Retrieved from <https://www.who.int/news-room/detail/29-06-2020-covidtimeline>
- Urbi et Orbi (2020, March 27). Sample Urbi et Orbi search on OVIDSP [Video file]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=iCONID8PEOo>
- Πατριάρχου, Βαρθολομαίου. (2020). Μήνυμα του Παναγιωτάτου Οικουμενικού Πατριάρχου Βαρθολομαίου προς το πλήρωμα της Εκκλησίας για την πανδημία από τον Κορονοϊό. *Οικουμενικού ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ*. March 18, 2020 Retrieved from <https://ec-patr.org/minima-pros-to-plitroma-tis-ekklisias-gia-tin-pandimia/>
- Bataieva, K. (2017). *Sotsialna vizualistyka i media-vizualnist* [Social visuals and media visuality]. K.: Kondor. (in Ukrainian)
- Blazhennishyi, Sviatoslav (2020). Sviatoslav Blazhennishyi: «Iakshcho bude potribno uves tserkovnyi prostir stane shpytaliamy» [If necessary, the whole church space will become hospitals]. *INFORMATSIINYI RESURS Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy*. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: http://news.ugcc.ua/video/blazhenn%D1%96shiy_svyatoslav_zvernuvsya_do_medik%D1%96v_yakshcho_bude_potr%D1%96bno_uves_tserkovniy_prost%D1%96r_stane_shpytalyami_89028.html (in Ukrainian)
- Vyhovskyi, L.A. (2004). *Funktsionalnist relihii: pryroda i vyiavy* [Functionality of religion: nature and manifestations]. K.: NAN Ukrainy; Viddilennia relihiieznastva Instytutu filosofii im. H.S. Skovorody; Khmelnytskyi: Khmelnytskyi un-t upravlinnia ta prava. (in Ukrainian)
- Dukhovych, S. (2020, Berezen 27). Sviatyi Prestol v zhalobi z Italiieiu ta z usim svitom [The Holy See is in mourning with Italy and the whole world]. *Vatican News*. Vziato z <https://www.vaticannews.va/uk/vatican-city/news/2020-03/svyatyj-prestol-v-zhalobi-z-italiyeyu-ta-z-usim-svitom.html> (in Ukrainian)
- Kolodnyi, A.; Fylypovych, L. (za red.). (2017). *Funktsionalnist relihii: ukrainskyi kontekst* [Functionality of religion: Ukrainian context]. K.: UAR. (in Ukrainian)
- Koronavirus: v Ukraini ye pershyi khvoryi [Coronavirus: there is the first patient in Ukraine]. (2020, Berezen 3). *BBC News Ukraina*. Vziato z <https://www.bbc.com/ukrainian/news-51633732> (in Ukrainian)
- Petrushkevych, M.S. (2018). *Relihiina komunikatsiia u konteksti masovoi kultury* [Religious communication in the context of mass culture]. Ostroh: Vyd-vo Nats. un-tu «Ostrozka akademiia». (in Ukrainian)
- Praktychni nastanovy dlia yepyskopatu, dukhovenstva i virnykh u zviazku z pandemiieiu koronavirusnoi khvoroby (COVID-19) dopovneni vidpovidno do rishen Sviashchennoho Synodu vid 24 bereznia 2020 roku [The practical guidelines for the episcopate, the clergy and the faithful in connection with the coronavirus pandemic (COVID-19) have been supplemented in accordance with the decisions of the Holy Synod of March 24, 2020.]. (2020). *PTSU*. Kviten 9, 2020 Vziato z <https://www.pomisna.info/uk/vsi-novyny/praktychni-nastanovy-dlya-yepyskopatu-duhovenstva-i-virnykh-u-zv-yazku-z-pandemiyeyu-koronavirusnoyi-hvoroby-covid-19/> (in Ukrainian)
- Sannikov, S. (2020). S. Sannikov: «Kryza – ne dveri, a vikno». Svit pislia Pandemii [“The crisis is not a door, but a window.” The world after the Pandemic]. *Blahovisnyk*, 2. Retrived June 01, 2021 from http://www.blag.org.ua/2tserkva_i_sypilstvo/2020_02_14.html (in Ukrainian)
- Khudiakova, O. (2020, Kviten 2). *Relihiia i pandemiia: yak tserkva v Ukraini reahuie na koronavirus* [Religion and the pandemic: how the church in Ukraine reacts to the coronavirus]. Otrymano z <https://www.slovoidilo.ua/2020/04/02/stattja/suspilstvo/relihiya-pandemiya-yak-cerkva-ukrayini-reahuye-koronavirus> (in Ukrainian)
- Cherenkov, M. (2020). M. Cherenkov: «Balans zmistytsia vid uskladnennia do prostoty». Svit pislia Pandemii [“The balance will shift from complexity to simplicity.” The world after the Pandemic]. *Blahovisnyk*, 2. Retrived June 01, 2021 from http://www.blag.org.ua/2tserkva_i_sypilstvo/2020_02_14.html (in Ukrainian)